

A körülnézés tudománya

Almási Miklós, ahogy ő írja, mindig menekülni akart az emlékezés elől, előre akart nézni. Nagy menekültében aztán most adott egy egész könyvnyi interjút az életéről, az emlékeiről. Aki egyébként is könyvekben fejezi ki magát, akinek a számára az van meg, amit beleírt egy könyvbe, annak előbb-utóbb azért adódik, hogy az életét is könyv formájában szeretné látni. Az is akkor van meg, ha beíratott.

Az életútinterjúból is kiderül, ha esetleg a külső szemlélőnek eddig nem tűnt volna fel, hogy Almásinak a könyvírás az alaptevékenysége, az útmutatója. Amikor a problémák keletkeznek, a nehézségek halmozódnak, a kilátástalanság kezdene elhatalmasodni, azonnal előkerül nála az imperatívusz, hogy nekem nem ezzel kell foglalkoznom, nem ez az elsődleges, írjam csak a következő könyvemet. Az interjúban is mindig akkor pörög fel, válik élesebbé, amikor a soron lévő könyvről beszélhet. Az eseményeket sokszor eludvariaskodja, elszemérmeskedik, elnagyolja, ami melleleg az egyik jó tulajdonsága a kritikai pletykazivatarban, de a könyveknél nem viccel.

Egy darabig eléggé szűken csordogáltak az életrajzok a szocializmusból, s amelyeket olvashattuk, azokról is vagy tudtuk, vagy éreztük, hogy nem tipikus szereplők, valamiért kivételesek. Nem azok, akik „termelték” a kort. Almási ezért is érdekes. A történelem nem toltja túl a maga szerepét az életében, nem jutalmazta és nem

is büntette túlságosan, megelégedett azzal a csapással, hogy állandóan ott volt a fémes szájszagával. Ő meg filozófus akart lenni, meg kritikus, meg ezek így együtt, karriert akart csinálni a maga professziójában. S azt így lehetett. Az olvasónak pedig az az érdekes, hogy hogyan lehetett.

Nádra Valéria, aki az interjúsorozatot készítette, időrendben akar haladni. Almási ezt ugyan engedi, követi, de rendre széttagozza a keretet. Az élete eseményei persze nála is időrendben követték egymást, de szellemi alakulására inkább a tartalmi rétegződés a jellemző, aztán az egyes rétegeket hol lehet időszakokhoz kötni, hol nem. Állandóan nagy ívű hatásokba ütközik, a színházba, Amerikába, Pernyébe, Marxba, az egész filozófiába, Lukácsba és összetett udvartartásába, az úszásba és a futásba, amelyek hosszan kísérgetik. S láthatóan ezek mindig nagyobb izgalomba hozzák, mint maguk az események. Legalábbis így utólag, összegezve.

Vastag réteget rak Marx, Lukács, de leginkább talán Hegel. Minden nagyobb munka, nagyobb nekifeszülés közben ott ül a vállán, mint egy kis manó, és ő dörzsöli a szemét, hegyezi a fülét, állítja hadrendbe az érzékeit. Abban még lehet, hogy Lukács vagy Pernye segít, bár leginkább Almási saját autoritása, hogy mit nézzen, de hogy mit lásson, ahhoz alapvetően Hegel asszisztál.

A műveltség első nagyobb adagját az ember úgy kapja. Meghatározzák a körülmények, fiatalon nincs még

abban a helyzetben, hogy nagy szellemi döntéseket hozzon. Akinek ebbe az első csomagjába Marxot is beletették, s az illető komolyan is vette művelődési feladatát, azoknál általában Hegel valamifajta belső kóddá vált. Biztos meg lehet magyarázni, miért, de itt talán csak annyi érdekes, hogy nevezett szerző olyan kategóriagazdagságot öntött rá az ártatlan érdeklődőre, hogy ha annak nem sikerült az első pillanatban elugrania előle, utána már nem szabadulhatott. Marxtól mintha könnyebb lett volna elválni, mint Hegeltől. Ráadásul ehhez még hegelianusnak sem kellett lenni, szabadon lehetett válogatni Georg Wilhelm Friedrich szupermarketjében.

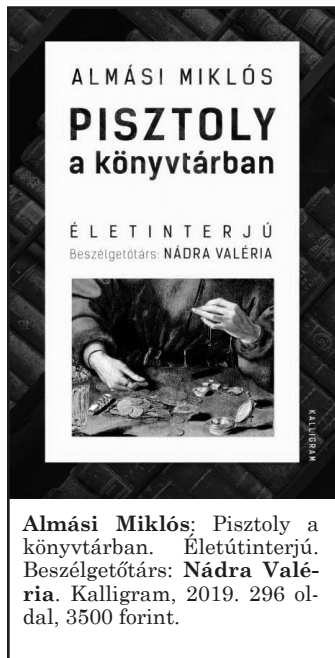
Almási természetét az mutatja meg a legjobban, hogy erre az ő szubjektív életmeséléséből rá lehet jönni. Hogy sztorit mesél, amely természetesen tele van az élete fordulataival, de a történet tényleges sarokpontjai mindig új megfigyelések, felismerések, ráébredések. Ez a vizsla tekintet vezeti őt a világban, viszi a szociológiához, viszi Amerikába, a színházhoz és a filmhez, a médiához. S ez viszi őt a gazdasághoz is. Érdekes, hogy amikor még Marx forrásvidékén kujtorgott, ott amilyen természetességgel vágta zsebre Hegelt, ugyanolyan természetességgel siklott el Adam Smith mellett. Hogy aztán jóval később rabul ejtse őt egy fura figura a bostoni egyetem könyvtárának szomszédos kubusából, aki

kezdetleges számítógépén a *Financial Times* segítségével feszt táblázatokat gyártott. Ez a manusz, akinek a nevét se tudjuk, lényegében megtéritette Almásit, s minden hosszan kiformált kutatási elképzelése helyett ráébresztette őt a világgazdasági, főképp a pénzügyi folyamatok döntő jelentőségére.

A rabul ejtett, lenyűgözött filosz a maga apparátusával olyan területre tévedt, ahol, legalábbis itthon, nem járt senki. Pontosabban jártak sokan, de egy másik dimenzióban. A fickó a könyvtárból ugyan szólt, hogy számolni is tudni kell, de azt nem mondta, hogy akik számolnak, azok csak számolnak. Ott nincs fenomenológia, Sade márki meg Csehov, nincsenek kulturális meghatározottságok. Ott nem számítanak a fétisek, a divatok, semmi, ott

nem így néznek. Akik számolnak, azokkal vannak dialógusban, akik szintén számolnak. Egy „szép” modell mindennél többet ér.

Bosszantotta Almásit, hogy a „szakma” nem méltányolta igazán a világgazdaságról szóló elemzéseit, mind egy is most, hogy melyik szakmára gondolunk. Mert az egyiket maga a tárgy tartotta távol tőle – pénzügyi folyamatok, micsoda értelmezhetetlen huncutság. A másikat meg Almási nem szűnő beállítotttsága, amely állandóan kulturális jelenségeket kapart ki a szigorú, matematizálható rendszerek és folyamatok minden traktusából. Mindenhol látott va-

Almási Miklós: Pistoly a könyvtárban. Életútinterjú. Beszélgetőtárs: **Nádra Valéria.** Kalligram, 2019. 296 oldal, 3500 forint.

lamit, amit a többiek nem. A legnagyobb örömet aztán az okozta neki, hogy az egyetemi hallgatók között akadt olyan csoportokra, akik fogékonyak voltak erre a világlátásra és módszerre.

Pedig valószínűleg itt lehet a legkönnyebb tetten érni, hogy mit adott Almási Miklós azoknak, akik vették a fáradságot arra, hogy kapjanak tőle. A körülnézés tudományát. Hogy ő úgy nézi a világot, mint egy meccset. Ismeri a szabályokat, a játékosokat, az előzményeket, az egész történelmet, a taktikai lehetőségeket, mindent, mégis tudja, s ezért érdemes nézni a meccset, hogy nem tudhatjuk, mi történik a következő percben. A változásokat szimatolja és kommentálja, nyíltan nem bánva, hogy közben hülyeségeket is lehet mondani. Mint a kínai porcelánfestő, aki nem ér rá javítani, ezért a munkájában benne van élete teljes folyamata. Almási tekintete pedig Platónról Zuckerbergig ér, és még onnan is tovább, ezért még a meccs is jobb lesz őt hallgatva.

Lehetne azon elmélkedni, hogy mennyire különös história az övé. Hogy Kőbányáról lesz filozófus, hogy szinte gyerek még, amikor szóba áll vele Lukács György, hogy ugyanaz a dolog mikor előny és mikor hátrány az életében, hogy őt is gyötri a szocializmus nyűge, mert mindig korlátozva érzi magát, de azért rendre talál formákat a kibontakozáshoz, és így tovább. Számára mintha nem ezek volnának a világló részletek, nem is meséli túl, de azért benne van a könyvben mindez, el lehet olvasni. A sztorinak jelentősebb tartalmi fordulata lehetne: a rendszerváltás.

Itt sem az események az érdekesek, hanem a körülmények megváltozása. Kinyílik, s ez által nagyon megvál-

tozik a világ, s minden, ami addig ő volt, másmilyen lesz. Igaz, csak lassan. Mást kezd jelenteni a professzor, a filozófia, más nyelv születik, mást jelent a nemzetközi renomé, de a hazai is. A szocializmusban, akinek mániája volt Amerika, mindent elolvashatott róla, s ha különös szerencséje volt, mint neki, akkor egyszer-kétszer inkább rövidebb, mint hosszabb időre, kimehetett oda ösztöndíjjal. A mai mániákusok haza sem jönnek többé. A külföldi publikációkhoz akkor a minőségen kívül sajátos külső és belső kapcsolatokra, na meg nagy-nagy szerencsére volt szükség. Ma vannak, akik itthon nem is publikálnak. A sors úgy hozta, nyilván nem véletlenül, hogy Almási magát a rendszerváltást Amerikából figyelte, ez volt az az ösztöndíj, melyre „közgazdasági fordulata” is tehető. Nem tudjuk meg igazán, hogy saját életével kapcsolatban mi járt a fejében, de nem lett „amerikai”, s visszatért Budapestre, az egyetemre. Ugyanakkor annak azért volt sportértéke 1991-ben is, ha valaki frissen érkezett Amerikából.

Az interjúból úgy tűnik, mintha csak úgy ment volna tovább az élet. Távollétében lezajlott a rendszerváltás, ő az Újvilágban sokat töltekezett. Itthon, az egyetemen részt vett sok szellemi mozgásban, melyeket maga is inspirált, szervezett, menedzselte a tanszékét. A lényegét azonban a sztori nélkül is láthatjuk, igazából nem változott. Ontotta a könyveket magából, kiírta, mi jár a fejében, mi járt Amerikában, mi járt itthon, elővett régi dolgokat, előhozott újakat. Mintha csak Robert Pirsig útmutatását követné azóta is: az írás elsősorban arra való, hogy kiürítsük az elménket. Csak épp az övé valahogy sosem akar kiürülni.